

7. Mykhaylovskyy V. N. Formyrovanye nauchnoy kartyny myra y nyformatyzatsyya / V. N. Mykhaylovskyy. – SPb. : Nauka, 1994. – 145 s.

8. Ryzhova S. A. Zahal'nonaukovi kartyny svitu v konteksti systemnoyi paradyhmy / S. A. Ryzhova // Praktychna filosofiya. – 2004. – № 3 (13).

9. Popov M. V. Suchasna naukova kartyna svitu ta metodolohichni problemy rozvytku teoretichnoyi medytsyny / M. V. Popov // Praktychna filosofiya. – 2000. – № 1.

10. Ruzavyn H. Y. Synerhyka y dynalektycheskaya kontseptsyya razvytyya / H. Y. Ruzavyn // Fylosofskye nauky. – 1989. – № 5. – S. 11–21.

11. Tsekhmistro I. Naukova kartyna svitu ostannikh 20rokiv: dokorinna zmina antropolohichnoyi perspektyvy / I. Tsekhmistro // Fylosof's'ka dumka. – 2004. – № 3. – S. 63–64.

12. Panteleeva H. N. Kontseptsyya noosfery v sovremennoy naychnoy kartyne myra / H. N. Panteleeva. – Sevastopol', 2001.

13. Hryhorkiv I. Humanistychno-tsinisnyy potentsial suchasnoyi naukovoï kartyny svitu / I. Hryhorkiv // Problemy humanitarnykh nauk. Naukovi zapysky DDPU. Seriya «Fylosofiya». – Drohobych, 2008. – Vyp. 21. – S. 4–15.

14. Khaydehher M. Vremya y byt'ye / M. Khaydehher ; [sbornyk / per. s nem., sost., vstup. st., s. VII–XLVIII, y komment. A. Mykhaylova]. – M. : Hnozys, 1993. – 332 s.

15. Aksenova Yu. A. Symvol'y myroustroystva v sozdanyy detey / Yu. A. Aksenova. – Ekaterenburh : Delovaya knyha, 2000. – 267 s.

16. Kuhn T. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: University of Chicago Press, 1962.

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophy, Professor, Head of Department, National Pedagogical University Drahomanov (Kyiv, Ukraine), gileya.org.ua@gmail.com

The components of the modern scientific world

During the scientific progress science has gained public recognition and scientific world has gained a dominant position in the culture. During this period, science is no longer needed its own outlook studies from philosophy or religion, in fact the scientific world itself radically opposed unscientific forms of knowledge lost unity with other elements of culture that deepened the split into separate scientific world view.

Keywords: historical evolution, scientific world, scientific and technological progress.

Вашкевич В. Н., доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Киев, Украина), gileya.org.ua@gmail.com

Составляющие современной научной картины мира

В период научно-технического прогресса наука получила общественное признание, а научная картина мира получила доминирующее положение в культуре. В этот период наука уже не нуждалась обоснований собственного мировоззрения со стороны философии или религии, более того научная картина мира радикально противопоставила себя ненаучным формам знания, потеряв единство с другими элементами культуры, углубило раскол на отдельные научные картины мира.

Ключевые слова: историческая эволюция, научной картины мира, научно-технический прогресс.

* * *

УДК 167/168:001

Малишена Ю. О.,
аспірантка, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
yuliawa.makonya@mail.ru

СОЦІАЛЬНА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Розкриваються особливості появи та загальні тенденції розвитку одного із сучасних напрямів філософських досліджень – соціальної епістемології. Здійснена спроба дослідити проблему «статусу соціальної епістемології». Виходячи з кола досліджуваних проблем соціальної епістемології, також було розглянуто характеристики класичної та неklasичної епістемології за В. А. Лекторським та можливість їх застосування до епістемології соціальної. Запропоновано ідею стосовно значення класичної епістемології у вирішенні питання щодо позиціонування соціальної епістемології. Осмислено питання обґрунтування поділу соціальної епістемології на класичну та неklasичну.

Ключові слова: епістемологія, класична епістемологія, неklasична епістемологія, соціальна епістемологія, соціальність.

Соціальна епістемологія претендує бути одним із сучасних підходів до аналізу соціальної реальності та соціальних чинників людського пізнання. Тобто, її сфера повинна охоплювати шляхи, в які знання можна концептуалізувати як результат процесів, не лише епістемологічних, а й соціальних за характером. А тому, традиційне вилучення соціального тут не просто втрачає сенс, а вимагає як необхідне його залучення для дослідження. Без цього аспекту говорити про соціальну епістемологію неможливо.

Який зміст категорії «соціального» наданий представниками цієї області дослідження? Які наукові поняття соціальної епістемології формують структуру соціального пізнання? Які цілі соціальної епістемології? Хоч це і невичерпний перелік запитань, проте не простий, а відповідь на нього вимагає ґрунтовного дослідження та аналізу цих проблем з огляду на їх розгляд як саме з позицій соціальної епістемології, так і з позицій оцінки місця соціальної епістемології в філософському знанні загалом.

Крім того, огляд різних підходів до соціальної епістемології повинен, напевне, допомогти визначити, що більш природно для самої соціальної епістемології. Бути галуззю філософії, чи галуззю соціології, науковим проектом, чи культурною парадигмою, однозначно вузько чимось одним, або ж широко – всім одразу. Це проблема «статусу соціальної епістемології», визначення якої є завданням даного дослідження.

Припустимо, що соціальна епістемологія справді є областю філософського знання, яка насамперед пов'язана з епістемологією.

Відповідно до визначення одного з adeptів соціальної епістемології, Елвіна Голдмана (Goldman Alvin), соціальна епістемологія – це «вчення про соціальні виміри знання чи інформації. Щоправда, існує ряд незрозуміlostей, пов'язаних із визначенням терміну «знання», сфери «соціального», способу і мети того, яким повинно бути таке вчення» [6, с. 121].

Соціальну епістемологію можна визначити також і як «філософську дисципліну, що досліджує шляхи і межі того, як знання і соціальні практики є соціальними. Термін соціальна епістемологія «відсилає» до досить специфічної галузі дискурсу, переважно англо-американської епістемології 80-их років ХХ століття, включаючи фемінізм та філософію науки». Таким є визначення соціальної епістемології Мартіна Кусча (Kusch Martin) [6, с. 122].

Зуважимо, що в межах соціальної епістемології постійно присутній поділ «знавець» (knower) чи експерт (expert), та протилежний спектр – «непрофесіонал» чи необізнана людина в тій чи іншій сфері (layperson). Саме так трактують соціальні епістемологи думку Платона про те, як необізнана людина може визначити істинність почутого, не випадково, а обґрунтовано. Найчастіше, одним із найперших соціальних вимірів знання в історії філософської думки і вважають ідеї Платона з діалогу «Теетет».

Досить значну частину соціальної епістемології при обговоренні соціальної природи знання займає проблема «свідчення» (evidence, testimony). Свідченням вважають «ствердження розповідного речення мовцем для слухача чи публіки». Так от питання саме в якості такого знання (knowledge received through the words of other), та його рівності з особисто здобутим знанням (knowledge obtained via one's own cognitive resources), за допомогою

сприйняття, пам'яті чи виводу. Філософи здебільшого згодні, що ми відкриваємо набагато більше знання зі «свідчень» та у взаємодії з іншими, але все ж довго вважали його (testimonial та evidential belief) другорядним.

Поза зазначеним, слід згадати й інші тенденції для появи ідей соціальної епістемології або ранніх соціо-епістемологічних ідей також. І, «якщо можливе широке розуміння соціальної епістемології як всієї систематичної рефлексії над соціальним виміром чи природою когнітивних досягнень таких, як знання, істинне переконання, обґрунтоване переконання, розуміння, мудрість», тоді слід згадати про великий вклад марксизму та критичної теорії Франкфуртської школи, що також визначаються як соціо-епістемологічні [6, с. 123].

Неповноцінним було б розуміння способів соціальності знання без зрізу соціологічних та історичних підходів. Соціологія знання Мангейма (Mannheim Karl), соціологія науки Мертона (Merton Robert K.), соціологія наукового знання Барнза, Блур та Коллінз (Barnes Barry, David Bloor, Collins), науково-технологічний зріз Латура, Вулгара, Кноп-Цетіні (Bruno Latour, Woolgar, Karin Knorr Cetina). Історичні підходи включають «Соціальну історію Істини» Шапіна (Shapin Steven), та зв'язки знання та влади Фукеля (Foucault Michel). Історична епістемологія представлена Я. Хакінгом (Ian Hacking), Л. Дастон (Lorraine Daston) та П. Галісоном (Peter Galison).

Крім того, соціальні епістемологи запропонували перспективні напрями соціальної епістемології: аналітична соціальна епістемологія Д. Девідсона (Donald Davidson), генеалогічна соціальна епістемологія Е. Крейга (Craig Edward), історична соціальна епістемологія С. Шапіна (Shapin Steven), політична соціальна епістемологія С. Хардінг (Harding Sandra), натуралістська соціальна епістемологія Дж. Гардвіга (Hardwig John) [6, с. 124].

Мова йде не просто про перелік можливих напрямів соціальної епістемології. Слід цю тезу також застосовувати і до об'єкту її дослідження, неважливо як ми його назвемо, способом, у який знання є соціальним, виміром чи якимсь по-іншому. Важливо, що він не один єдиний варіант, а їх декілька. Вказівка на конкретну позицію, яку займе дослідник галузі може виправдовувати його прихильність до тих чи інших ідей, а також одночасно дискредитувати в інших.

Якщо ми говоримо про контекст проблематики в цілому, то деякі з найважливіших відмінностей між соціальними епістемологіями можна сформулювати так: прихильність vs відхилення класичного аналітичного визначення знання як обґрунтованого істинного переконання; питання зв'язку соціальної епістемології з індивідуалістичною епістемологією: наступниця чи доповнення; питання цілей соціальної епістемології.

Історична довідка ймовірно може внести деяке прояснення. Декілька слів про історію появи терміну. В 1987 році термін «соціальна епістемологія» була вперше представлена в філософських дискусіях, на рівні з усталеною проблематикою, як самодостатня проблема журналу «Synthese».

Проте, появу назви датують ще приблизно на 40 років раніше. На початку 50-х років в досить іншому контексті, термін «соціальна епістемологія» був створений в бібліотечній справі науковцями Mary Egan та Jessy Shera. Авторське розуміння Mary Egan та Jessy Shera призначало соціальну епістемологію бути «[...] новою дисципліною

[...], яка становитиме структуру для ефективного дослідження цілого комплексу проблем інтелектуальних процесів суспільства» [6, с. 127].

У межах філософії, існує два показники початку галузі соціальної епістемології: Ф. Шмітта (Schmitt Frederick) та С. Фуллера (Fuller Steve). У 1987-му вийшов друком журнал «Synthese», де різні автори наголошували на соціальних аспектах знання, пізнання та переконання. Проблеми, об'єднані назвою «соціальна епістемологія», включали «соціальні риси пізнання» Корнблайт (Kornblith), «соціальні стандарти» Когена (Cohen L. Jonathan), «обґрунтування і соціальність» Шмітта, «особистісне і соціальне знання» Лехпера (Lehrer), «колективне вірування» Гільберт (Gilbert Margaret).

Серед учасниць обговорення були також статті Стіва Фуллера і Елвіна Голдмана, що пізніше, тобто вже сьогодні, переросли у дві соціальні епістемології як повноцінні концепції. А самі автори є одними з найвідоміших соціальних епістемологів. Кожен з них має монографії, численні статті з тематики, та тривалий час були видавцями двох спеціалізованих журналів, присвячених соціальній епістемології. У 1988 році Фуллер очолив видання журналу «Social Epistemology», а Голдман, у 2006-му – «Episteme».

У 1994, під керівництвом Ф. Шмітта, було опубліковано «Socializing Epistemology: The Social Dimensions of Knowledge», антологію праць соціальних епістемологів [6, с. 128].

Отже, можна припустити, що складність і деяка невизначеність місця соціальної епістемології в науковому дискурсі, ймовірно, може бути наслідком її запозичення з нефілософського контексту. Але, навіть, якщо врахувати такий початок діяльності соціальної епістемології, то вказівка про те, що «будь-яка спроба організувати знання обумовлюється соціальною епістемологією того часу, коли це знання було створене», все-таки відсилає до дослідження сфери пізнання філософського характеру, хоч і доволі широкого. Основна проблема в філософському дослідженні знання – це «питання про структуру знання, про способи його виробництва і трансляції мають філософський смисл лише в зв'язку з питанням про те, що є знанням, як воно відрізняється від гадки (вірування), що можна в принципі знати і що знати неможливо» [2, с. 7–9].

Іншими словами, говорить В. А. Лекторський, «справа не в тому, що вважати обґрунтуванням, а в тому, що насправді ним є, тобто відповідає об'єктивному стану справ. Популярна сьогодні концепція релаксбілізму (прибічником якої є і соціальний епістемолог Е. Голдман) пропонує зрозуміти обґрунтування і знання з точки зору того, наскільки висловлювання (гадка) чи система висловлювань (гадок) допомагає суб'єкту орієнтуватися в реальній ситуації і формувати істинні судження про цю ситуацію. Для цього слід спиратися на надійні джерела отримання знань та надійні способи його обґрунтування» [2, с. 16].

Існує певне припущення, що розгляд теоретичних заasad всієї епістемології як частини філософського знання, зокрема дозволить прояснити й передумови походження соціальної епістемології, історичні особливості її появи.

Якщо звернутися до світової традиції, то «вузько, епістемологія – це вчення про знання та обґрунтоване переконання (justified belief). Якщо ж, говорити більш ширше, то епістемологія вивчає створення та поширення

знання в можливих областях дослідження. Коли ми вважаємо епістемологію як таку, що включає знання та обгрунтоване переконання як вони позиціоновані особливо в соціальному та історичному контекстах, епістемологія стає соціальною (social epistemology). Здається все дуже просто. Однак, чим ширше визначення, тим воно складніше, а чим вважати соціальну епістемологію справа суперечлива. Одні вважають, що соціальна епістемологія є розширенням та переорієнтацією традиційної епістемології з метою корекції її надмірно індивідуалістичної спрямованості. Інші, що соціальну епістемологію слід віднести до радикальної частини традиційної епістемології» [4].

Соціальна епістемологія – це саме те «майбутнє» епістемологічної проблематики, яке стало дійсністю. Доречно згадати опис цієї дійсності В. А. Лекторським.

Як він зазначає, епістемологія як «одна із найдавніших філософських дисциплін, сьогодні вступає в нову фазу розвитку. Її класичні проблеми не зникають, а стають більш гострими. Разом з тим і способи їх формулювання і обговорення суттєво змінюються. Це зв'язано з тим, що нині проблеми пізнання і знання обговорюються вже не лише в філософії, але і в цілому ряді когнітивних наук, які інтенсивно розвиваються» [2, с. 3].

По–перше, є два загальних підходи до епістемологічної проблематики: нормативний (normative), який прагне з'ясувати принципи, що виправдовують раціональне прийняття переконання, і «натуралістський» (naturalist), який виводить епістемічний статус переконання з тих умов, за яких воно набувається.

Соціальна епістемологія представляє натуралізовану епістемологію. «Натуралістська епістемологія приймає стратегію, яка полягає у вивченні властивостей процесу, що завершується формуванням знань. Можна знов таки розрізнити чимало значень, що їх набуває термін *натуралістська епістемологія* відповідно до того, яка вага надається раціональній оцінці й пошуку істини або описові психологічних і соціальних процесів формування знання. Натуралістсько–оцінювача течія досліджує поняття «надійного» (reliable) методу здобуття істинних переконань, аналізуючи когнітивні властивості, які дають суб'єкту змогу обробляти інформацію й міркувати (A. Goldman, 1986). «Соціальна епістемологія» (social epistemology) розвиває цей «релайабілістський» (reliabilist) підхід, вивчаючи роль соціальних факторів набуття знань і обгрунтованих переконань» [3, с. 89].

По–друге, заради встановлення місця соціальної епістемології в філософському знанні наразі слід сказати про деякі тенденції в епістемології. «Розуміння характеру проблем теорії пізнання, її долі і можливого майбутнього передбачає аналіз двох її типів: класичного та некласичного» [1, с. 103].

Оскільки ми підтримуємо цю позицію, та саме соціальну епістемологію вважаємо одним із можливих майбутніх спектрів дослідження, тому вважається доцільними застосування до соціальної епістемології схеми для поділу «класичне/некласичне».

Якщо за вихідний пункт взяти поділ епістемології, дослідником В. А. Лекторським, на класичну та некласичну, то виникає запитання, де між цими двома її важливими етапами, можна розмістити соціальну епістемологію. В межах якої, до речі, Е. Голдман також пропонує дві частини: класичну та некласичну соціальну епістемологію (individualistic and social epistemology).

А отже, це також доволі дискусійна тема, оскільки є два варіанти її розв'язання. У разі коли поділ соціальної епістемології на класичну та некласичну просто співпадіння, то ми повинні говорити про них, як про характеристики напрямку, які ні до чого не зобов'язують. Тобто як про особливості саме соціальної епістемології. Якщо ж виявиться, що це притаманно напрямку на зразок підтвердження його зв'язку з традиційною епістемологією, то мова вже йтиме про обов'язки та вимоги, яким відповідає чи не відповідає соціальна епістемологія, продовжуючи традицію.

Класичній епістемології, у її інтерпретації В. А. Лекторським, притаманні: гіперкритицизм, фундаменталізм, суб'єкто– наукоцентризм.

Гіперкритицизм задає тенденцію до того, що «теорія пізнання – це критика того, що вважається знанням в повсякденному здоровому глузді, в науці й інших філософських системах. Тому вихідною для теорії пізнання є проблема ілюзії і реальності, гадки і знання. Фундаменталізм відповідальний за статус як «головного розрізнення теоретико–пізнавальних концепцій на емпіризм/раціоналізм та психологізм/анти–психологізм». Суб'єктоцентризм говорить про те, що «факт існування суб'єкта є безсумнівним базисом для побудови системи знання». Наукоцентризм пов'язаний з приписуванням статусу класичної «теорії пізнання» саме у зв'язку з появою науки Нового часу» [1, с. 104–109].

Соціальний епістемолог, напевне, сказав би, що лише гіперкритицизм, притаманний класичній епістемології сприяє розвитку соціальної епістемології. Інколи складається враження, що соціальній епістемології епістемологія класична потрібна для того, щоб зберегти власний авторитет. Паралельно з цим, часом здається, що соціальна епістемологія йде від протилежного. Якщо епістемологія класична відкидає гадку, і визнає лише знання, то епістемологія соціальна є способом гадки стати знанням.

На відміну від класичної епістемології, некласичній епістемології (яка наразі перебуває у стані розвитку) притаманна діяльність, дещо у зворотному напрямку. На перший план виходить пост–критицизм, та відмова від попередніх тенденцій фундаменталізму, суб'єктоцентризму, наукоцентризму.

Пост–критицизм, якщо його розуміти у згоді із автором як «довіру суб'єкта до пізнавальної традиції як відправної точки, сприйняття теорії як колективного творіння, установка довіри до результатів діяльності інших та врахування конкуренції та дискусій таких традицій» [1, с. 110], постає першим базисом для соціо–епістемологічного дослідження.

Проект соціальної епістемології, у якому йдеться про «колективний характер отримання знання, вивчення зв'язків між суб'єктами пізнавальної діяльності. Зв'язки передбачають комунікацію, соціо–культурну опосередкованість, історичну змінюваність. Норми пізнавальної діяльності змінюються і розвиваються в соціо–культурному процесі. В цьому зв'язку формулюється програма соціальної епістемології (що нині реалізується багатьма дослідниками в багатьох країнах), котра передбачає взаємодію філософського аналізу з вивченням історії пізнання в соціо–культурному контексті». Теоретик пізнання повинен не «приписувати пізнавальні норми, а виявляти їх реальне використання в процесі колективної пізнавальної діяльності. Норми

змінюються, а їх використання може бути неусвідомленим та мати суперечливий характер. Завдання філософа створити можливість для зміни суперечливих відношень та логічних зв'язків між ними».

І, завершальною постає відмова від наукоцентризму зумовлена усвідомленням «різних типів та форм пізнання та їх взаємодії (поза-наукове та до-наукове), взаємна критика один одного яких приносить збагачення для обох» [1, с. 113].

Це важливо, оскільки будь-яка філософська концепція містить в собі теоретико-пізнавальну складову. Проблема в тому, що повсякденне знання набагато простіше у порівнянні з філософським та науковим. Якщо повсякденне знання оцінюється за «зручністю», то філософське за «істинністю».

Але, «так само, як термін «пізнання» однаковою мірою позначає пізнання звичайне та наукове, слово «епістемологія» позначає теорію пізнання часом у вузькому сенсі теорії наукового пізнання, часом у ширшому сенсі теорії пізнання загалом, без вирішення її об'єкта. Цей останній сенс переважає в англійському терміні *epistemology*, який позначає вивчення пізнання та обґрунтованості переконань, себто те, що також називається «теорією пізнання» та «гносеологією». У цьому розумінні терміна наука не становить ні єдиної, ані привілейованої царини епістемологічного дослідження, бо питання обґрунтованості переконань і знань так само постає у звичайному випадку суджень сприйняття, пригадування або переконань, сформованих на підставі свідчення іншої людини. Епістемологія, якщо розуміти її в цьому сенсі, покликана не описувати чи оцінювати конкретні системи аргументів чи доказів, а пояснити, в чому полягає обґрунтування (*justification*) істинних переконань, яке підносить їх до статусу знань» [3, с. 89].

Відповідь на одну із ключових складностей при розгляді соціальної епістемології висловив В. А. Лекторський, з чим не можливо не погодитися. «Між іншим, в ході розвитку соціальної епістемології виявилася неможливість обійтися без обговорення центральних проблем традиційної філософської епістемології. Адже прийняття того чи іншого когнітивного твердження визначається не тим, до яких домовленостей приходять індивіди, котрі взаємодіють (вчені, звичайні люди чи учасники спільної діяльності), а тим, наскільки це твердження орієнтує в світі, який ці індивіди досліджують і, де діють. Вірно, що сьогодні більшу частину інформації людина отримує від інших: безпосередньо чи опосередковано. Але вірно також і те, що різні джерела інформації відрізняються один від одного за ступенем надійності, наскільки їм можна довіряти. Питання про перевірку надійності джерела стає не просто теоретичним, але і практичним. Перевірити складно, але можна, наприклад, судовий процес. За відсутності прямих доказів, суддя може винести вирок на основі співставлення доказів в вигляді свідчень свідків, їх критичної оцінки. «Веритистську» версію (від *verita* – істина) соціальної епістемології успішно розробляє відомий американський філософ Е. Голдман з групою учнів. Таким чином, традиційна епістемологічна проблематика віри знання, істини виявляється центральною для так зрозумілої соціальної епістемології» [2, с. 46].

Існує широке коло загальних підходів до соціальної епістемології. Приблизно, ці різні позиції можна

розмістити на наступному спектрі. На одному кінці спектру *класична (classical) соціальна епістемологія*, яка зберігає фокус традиційної епістемології на істині, раціональності. Вона соціальна, оскільки зосереджена на соціальних практиках і інститутах, та їх епістемічних впливах в прагненні до істини.

До авторів, котрі працюють в заданому ключі відносять Елвіна Голдмана¹, Едварда Крейга², Міранду Фрікер (Fricker Miranda)³.

На іншому кінці спектру – *некласична (anticlassical) соціальна епістемологія*, яка відхиляє чи заперечує традиційні епістемічні поняття істини, знання, обґрунтування. Серед прибічників виділяють Томаса Куна⁴, Стіва Фуллера⁵, Мартіна Куш⁶.

Різновидами некласичної соціальної епістемології вважають *епістемічний релятивізм та соціальний конструктивізм*.

Крім того, є принаймні два автори, один з яких, Філіп Кітчер (Kitcher Philip)⁷, який прагне порівняти дві крайності соціальної епістемології, а Хелен Лонгіно (Longino Helen)⁸ – зайняти компромісну позицію [4].

¹ Е. Голдман пропонує огляд і класифікацію класичної соціальної епістемології, її пізній захист.

² Е. Крейг захищає важливість взяття до уваги «соціального» проектами традиційної епістемології. Він вважає, що традиційний проєкт концептуального аналізу знання оманливий, а розуміння концепту знання вимагає дослідження того, як воно забезпечує фундаментальні соціальні потреби. Поняття «стану природи» показує нашу залежність від «хороших інформантів» звідки і виникає концепт «знання».

³ М. Фрікер наполягає на політичному вимірі класичної соціальної епістемології. Наша потреба в «хороших інформантах» започатковує певні норми довіри, які в соціо-політичному контексті призводять до несправедливого розподілу довіри. Так, важливим є вивчення цього типу епістемічної несправедливості, і наслідку політичного виміру соціальної епістемології.

⁴ Т. Кун найвпливовіший для розвитку некласичної соціальної епістемології, при тому, що сам Кун не приймав такої інтерпретації своєї роботи. Поняття «неспівмірності» використовувалося для розвитку релятивістського розгляду наукового знання, і багато соціологів науки поклалися на концепт зміни парадигми, щоб настояти на першості соціальних факторів над «чистим» пошуком істини в поясненні наукової зміни.

⁵ С. Фуллер зобразив некласичну соціальну епістемологію, яка відмовляється від зосередженості традиційної епістемології на істині. Він запитує: Як слід організуватися інституту науки? та Які наукові стратегії найкраще сприяють виробництву знань? Головний аргумент розходження Фуллера з традиційною епістемологією полягає у відхиленні твердження, що знання тягне за собою істину. Знання – це соціальний статус, який тягне певні привілеї, а завдання соціальної епістемології оцінити призначення цих привілеїв.

⁶ М. Куш запропонував версію соціальної епістемології, яка відкидає позицію реалізму і об'єктивізму щодо істини і обґрунтування. Епістемічний релятивізм і соціальний конструктивізм є видами некласичної соціальної епістемології. Знання – це соціальний статус: знати означає ділитися узгодженими поглядами спільноти і бути усвідомленим членом спільноти в її основі.

⁷ Ф. Кітчер порівнює класичний та некласичний види соціальної епістемології, для захисту класики. «Мінімальна соціальна епістемологія», на основі якої індивідуальні агенти є головними носіями знання. Завдання соціальної епістемології визначити як соціальні процеси і інститути сприяють чи заважають набуттю знання індивідуальностями.

⁸ Х. Лонгіно прагне знайти золоту середину між цими двома крайностями. Знання призначене репрезентувати цю золоту середину між класичною і некласичною соціальною епістемологією. Зберігає класичну нормативну відмінність між знанням і просто точкою зору, і в той же час наголошує на потребі соціалізувати наш концепт знання і замінити традиційне поняття істини і обґрунтування на такі поняття соціалізації як конформація і епістемічна прийнятність.

Отже, можна сказати, що подальша доля соціальної епістемології вирішується з огляду на те, якими розглядати її взаємовідносини з класичною епістемологією. Залежно від того, чи розглядати соціальну епістемологію продовженням чи запереченням епістемології, в межах самої соціальної епістемології виділяють її класичну і некласичну частини.

Хоч термін «соціальна епістемологія» не має давньої історії систематичного використання, проте, не важко знайти філософів, які щонайменше коротко згадували соціальні визначення знання чи раціонального вірування. Ще Платон ставить питання про те, як непрофесіонал може визначити чи хтось, хто вважає себе експертом в певній галузі, є таким насправді. Залежність від експертної чи авторитетної думки є проблемою у межах кругозору соціальної епістемології. Наступна сходинка – емпіризм з дискусіями, які стосувалися проблеми «свідчення». Коли пізнавальним агентам слід покладатися на думки і твердження інших? Що слухачеві треба знати про того, хто говорить, щоб бути уповноваженим довіряти його твердженням? Відтоді, як наука широко трактується як парадигма продукування знань, а епістемологія в основному займається знанням, то всякі намагання знайти соціальні детермінанти науки можна з усією правдоподібністю характеризувати як форми соціальної епістемології.

Соціальна епістемологія прагне визначити і оцінювати соціальні процеси, в яких відбувається взаємодія епістемічних суб'єктів з іншими агентами, які виявляють каузальний вплив на їхні переконання. Комунікативні акти інших агентів та представників інституційних структур, які керують чи оформлюють такі комунікативні акти, стануть первинними зразками соціально епістемологічної практики, яка вивчається в рамках соціальної епістемології.

І на завершення, влучним вважаємо вислів В. А. Лекторського про «трансформацію» як характеристику сучасного стану епістемології [2]. Результатом цієї трансформації, на нашу думку, і її підтвердженням є поява і розвиток соціальної епістемології. Втім, про певну сприятливу атмосферу для появи соціальної епістемології, більш впевнено, можна говорити з моменту появи некласичної епістемології.

Список використаних джерел

1. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 256 с.
2. Эпистемология: перспективы развития / Отв. ред. В. А. Лекторский; ответственный секретарь Е. О. Труфанова. – «Канон» РООИ «Реабилитация», 2012. – 536 с.
3. Шевалье К. Епістемологія / Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей. Пер. з фр. Том другий. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 488 с.
4. Epistemology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/epistemology/>
5. Goldman Alvin I. Knowledge in a Social World. – Oxford, N.Y., 2003. – 407 p.
6. Simon J. «Knowing Together: A Social Epistemology for Socio-Technical Epistemic Systems». – Wien, April 2010. – P.460.
7. Social Epistemology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/epistemology-social/#Ac>

References

1. Lectorskiy V. A. Epistemologiya klassicheskaya i neklassicheskaya. – M.: Editorial URSS, 2001. – 256 s.
2. Epistemologiya: perspektivy razvitiya / Отв. red. Lectorskiy V. A.; otvetstvennyy sekretar' E. O. Trufanova. – «Kanон» ROOI «Reabilitatsiya», 2012. – 536 s.

3. Sheval'e K. Epistemologiya / Yevropeys'kiy slovnyk filosofiyi: Leksikon neperekladnostey. Per. z fr. Tom drugyy. – K.: DУH I ЛІТЕРА, 2011. – 488 s.

4. Epistemology [Elektronnyy resurs]. – Rezhum dostup: <http://plato.stanford.edu/entries/epistemology/>

5. Goldman Alvin I. Knowledge in a Social World. – Oxford, N.Y., 2003. – 407 p.

6. Simon J. «Knowing Together: A Social Epistemology for Socio-Technical Epistemic Systems». – Wien, April 2010. – P.460.

7. Social Epistemology [Elektronnyy resurs]. – Rezhum dostup: <http://plato.stanford.edu/entries/epistemology-social/#Ac>

Malishena Y. O., graduate student of the Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko national university of Kiev (Ukraine, Kyiv), yuliawa.makonya@mail.ru

Social epistemology and philosophical tradition

The article studies the peculiarities of emergence as well as general tendencies of development of modern directions in philosophical research, namely social epistemology. Intended to research the problem of social epistemology's «status». Considering the amount of problems studied by social epistemology, special attention was paid to description both classic and non classic epistemology by W. A. Lectorskiy. It also included the opportunity to apply them to social epistemology. The idea was suggested concerning the sense of classic epistemology in solving the issue of status of social epistemology. The article also suggests basis for dividing social epistemology in classic and non classic one.

Keywords: epistemology, classical epistemology, no classic epistemology, social epistemology, sociality.

Малышена Ю. О., аспирантка, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), yuliawa.makonya@mail.ru

Социальная эпистемология в философской традиции

Раскрываются особенности возникновения и основные тенденции в развитии одного из современных философских направлений – социальной эпистемологии. Присутствует попытка исследовать проблему «статуса социальной эпистемологии». Исходя из проблематики социальной эпистемологии, также рассмотрены характеристики классической и неклассической эпистемологии В. А. Лекторского, и возможность их применения к эпистемологии социальной. Предложено идею относительно значения классической эпистемологии при решении вопроса о позиционировании социальной эпистемологии. Осмыслению также подведен вопрос обоснования разделения социальной эпистемологии на классическую и неклассическую.

Ключевые слова: эпистемология, классическая эпистемология, неклассическая эпистемология, социальная эпистемология, социальность.

УДК 130.122:001

Мищенко В. И.,
ст. преподаватель кафедры философии,
Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»
(Украина, Харьков), gileya.org.ua@gmail.com

Духовный облик ученого в парадигмальной науке

Автор рассматривает динамику изменения духовного облика учёного, такие его компоненты, как критичность мышления, систему мировоззренческих ценностей, бескорыстное служение истине для того, чтобы определить обладает ли наука мощным творческим созидательным потенциалом, который позволит человечеству пользоваться достижениями научно-технического прогресса и справиться с решением глобальных проблем цивилизации. На основе анализа духовного облика учёного в литературе XX – XXI в.в. он пришёл к выводу, что нарастание отклонений от общепринятой нормы, возникшей в условиях классической науки, привело к существенной трансформации в современных условиях парадигмальной науки. Анализируя этапы формирования парадигмальной науки и характер деформаций духовного облика, он пришёл к выводу, что характер изменений связан с тем, как наука позволила изменить само общество и как результат – самого человека. Автор делает вывод о том, что возможность сохранения творческого потенциала науки непосредственно связана с развитием человека, его духовного облика и развития самой системы образования.

Ключевые слова: наука, научная парадигма, учёный, духовный облик, образование.